

## Hoofdstuk 2

### Wat is er al wel bekend over de familie Velders uit Tiel?

Er is in de loop der eeuwen veel geschreven. Maar niet echt over de familie Velders. Tenminste, niet over de tak waar ik vandaan kom. Dat is ook logisch, want het waren allemaal hardwerkende handarbeiders. Geen politici, staatsmannen, uitvinders, geleerden of andere mensen waarover geschreven wordt. Maar soms kom je toch wat leuke zaken tegen.



*Gezicht op de Burensche Poort met rechts het begin van het 'Wolburg' met de bomen die mogelijk nog geplant zijn door tuinman J. Velders*

In 1999 is er in Tiel een boek uitgegeven met de titel: 'Versteend verleden, Schetsen uit de historie van Tiel'. Geschreven door Huub van Heiningen, met beeldmateriaal van Jan Bouwhuis. Op pagina 75 lezen we het volgende:

*"Na de sloop van de stadsmuur in 1838 werd het 'Wolburg' opnieuw ingericht en toen werden er tussen de Burensche poort en de Kromme Elleboog niet minder dan 120 iepen gerooid. Tevoren had de molenaar al menigmaal geklaagd dat de bomen zo hoog waren geworden dat hij niet voldoende wind meer kon vangen voor zijn Binnenmolen.*

*In 1838 komt K.G. Zocher (een beroemde landschapsarchitect, GV) naar Tiel op verzoek van het stadsbestuur, dat besloten heeft de Burensche Poort en de stadsmuur tussen die poort en de Sint Maartenskerk af te breken. De wal achter de stadsmuur kan dan grotendeels geslecht worden, zodat van het gebied naar de mode van die dagen een "aangename wandeling" kan worden gemaakt. Zocher heeft een naam in dit opzicht. Maar de raad vindt zijn plannen te duur en laat daarom tuinman J. Velders enkele tientallen bomen leveren om op het Sint Walburg terug te planten."*

Dit is de tweede maal dat de bomen op het Sint Walburg gerooid werden. Althans, voor zover bekend. Op 3 februari 1734, ongeveer tien jaar nadat de eerste Velders naar Tiel kwam, werd door het gemeentebestuur van Tiel besloten om de iepen die op de wal aan het Sint Walburg staan, te snoeien of om te hakken.

De kans is bijzonder klein dat we nu nog in dit stukje Tiel bomen aantreffen die zijn geplant door deze Jan Velders. Jan was de zoon van Johannes Velders en Maria van Aalst. Jan is geboren in 1810 en was 28 jaar toen hij deze opdracht kreeg. Later is hier alles gesloopt en

heeft plaatsgemaakt voor het toenmalige Andreasziekenhuis en de rond 1873 gebouwde voorname huizen aan het Sint Walburg. Maar we zien hier dat het tuinieren reeds in de familie was.

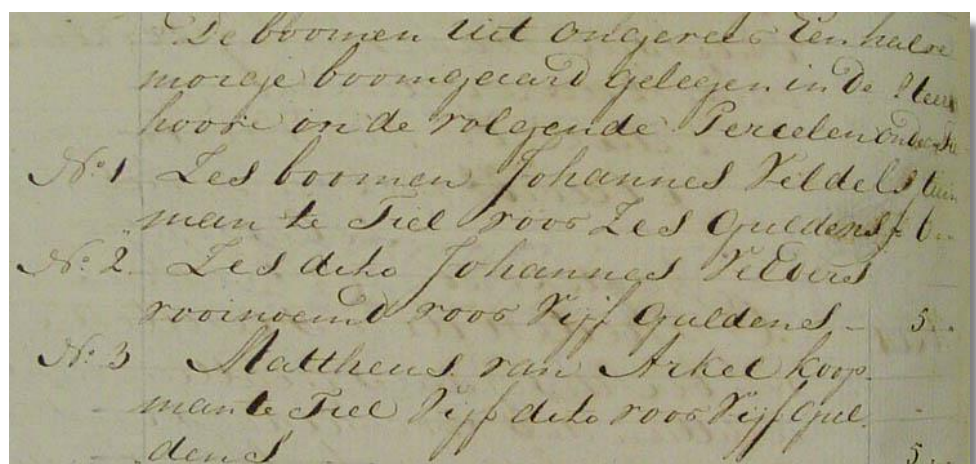


*Plein in 1907*

In 1869 kreeg Jan Velders weer een opdracht. Wederom van de gemeente Tiel, maar nu om bomen te planten op De Plein. Jan was blij met deze opdracht, die hem 95,80 gulden opleverde. De foto hierboven is gemaakt in 1907. Deze bomen lijken inderdaad een jaar of vijftig. Mogelijk hebben we hier te maken met de zoon van Jan: Johannes Velders, geboren in 1833. Jan zelf was in 1869 al drie jaar overleden.

Deze Jan kom ik regelmatig in de notariële stukken tegen als hij weer grond kocht of verkocht. Hieronder een gedeelte uit een notariële akte opgemaakt bij notaris van Everdingen in 1817. Bij nummer één verkocht hij zes bomen voor zes guldens. Bij nummer 2 verkocht hij eveneens zes bomen, maar dan voor vijf guldens. Een heel bedrag in die tijd.

*De originele akte uit 1817*



Op dit Plein zat



het grootste aantal horecazaken van Tiel. Links (vanaf de Visafslag) café Augustinus, rechts de harmoniezaal van H. van den Berg. Daarnaast het café van A. van Wankum, dan het café van Lambertus Cornelis Maasbach (ook familie), weer daarnaast ‘den Dop’ van A. den Klein, ‘de Postwagen’ van E.W. van Eck, ‘het Zwarte Paard’ van A. van Haren, ‘de Hoop’ van Triesscheijn (hierover later nog meer) en als laatste café Philips, in mijn tijd bekend als ‘Normandië’.

Ook het handelen zat in die tijd al volop in het Veldersbloed. Op pagina 202 van ‘Versteend verleden’ lezen we:

*“Het toponiem ‘Molenwerf van Westluiden’, dat nog enkele tientallen jaren voortleeft in de belastingkohieren, verdween uit het spraakgebruik toen de Gasthuismolen was herbouwd op de Tolhuiswal. In het begin van de vorige eeuw blijken daar twee namen voor teruggekomen te zijn. In een brief uit 1838 vertelt Jurrien Christiaan Velders, die “een tent of salon” wil bouwen voor “harmoniemuziek en andere zomer amusements”, dat de plaats waar vroeger “bukeheggen” stonden “vanouds bekend was als Snaterburg en thans vrij algemeen als De Gouden Bal wordt aangeduid”.*

*Het gaat Velders om iets anders – nu de eerste opmetingen voor het kadaster juist achter de rug zijn, komt er voor het stuk dijk waarop tot in de Tachtigjarige oorlog landbouwers hun graan lieten malen, een hele andere functie in beeld.”*

Uitleg over die andere functie wordt in het boek niet gegeven. Ik vermoed dat hij zijn oog had laten vallen op een stuk grond met een café-functie, (hij was tenslotte kastelein) omdat er een levendige handel was in Tiel.

Halverwege de zestiende eeuw liep er al een weg rond de Plantage, die toen uit bouwland bestond. Dit

heette Vrijthof en maakte deel uit van een uitgestrekt grondgebied van de Tielse kloosters. Bij de confiscatie van de geestelijke goederen werd de Vrijthof eigendom van de gemeente. Deze verpachtte het als tuingrond en boomgaard, en in de stadsarchieven werd de naam verbasterd tot Fruithof. In 1861 werd de Fruithof met zijn één bunder en 34 roeden voor 5.500 gulden verkocht aan B.R.P. Hasselman, die er een kapitale villa op bouwde.

Hij volgde enkele jaren later zijn vader op als burgemeester van Tiel. In 1936 werd door zijn erfgenamen een brede strook grond langs de Nieuwe Tielseweg verkocht voor woningbouw. De villa ging al gauw schuil achter een rij huizen en werd vooral na de Tweede Wereldoorlog voor verschillende doeleinden gebruikt. Het vervallen gebouw met de grond wisselde enkele malen van eigenaar. Over de bebouwing van het gebied kon maar geen overeenstemming bereikt worden. Op een zondagmiddag in 1990 brandde de villa geheel uit. Sindsdien is er nog slechts een trieste ruïne van over.



In de Franse tijd (1795) is er ten noorden van de Vrijthof een paradeweg aangelegd, langs de eerste stralen van de ochtendzon van de langste dag. Aan het einde hiervan, op de dijk, stond



een grote gouden bal: symbool van de opkomende zon van de Verlichting. Toen de Fransen weg waren, heeft men deze weg de Nieuwe Tielseweg genoemd. De Oude Tielseweg liep van Ophemert naar de Papesteeg via het tracé van een weg die al door de Romeinen gebruikt werd.

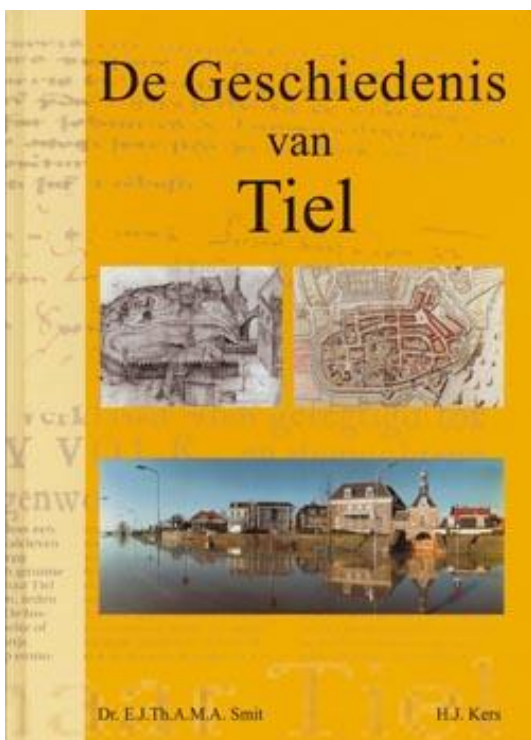
### ***De Groote Sociëteit met Waterpoort***

Deze Jurrien Christiaan

(geboren 8 maart 1795) was kastelein van beroep. Volgens Een editie van Tijdschriften Gelders Rivierengebied heeft hij in 1837 ruimte verhuurd voor een Postkantoor:

*“De posterijen tijdens het directoraat van Jasper van Galen (1837-1883): Jasper volgde zijn vader op in 1837. Hij verhuisde van het Hoogeinde naar de Groote Sociëteit, waar hij het voorste gedeelte van de benedenverdieping had gehuurd van kastelein J.C. Velders. Op 12 maart 1837 richtte hij een verzoek tot de directeuren van de Sociëteit om een gedeelte van deze benedenverdieping als postkantoor te mogen inrichten. Hij zou daartoe op eigen kosten een afscheiding laten aanbrengen tussen de beide achterste (rechtse) ramen. In dit raam*

*werden in de beide hoekruiten een brievenbus en een loketraampje aangebracht. In de algemene gang van 'postzaken' veranderde er in de eerste tien jaar weinig.”*



Het boek ‘De geschiedenis van Tiel’ (2001), van Dr. E.J.Th.A.M.A. Smit en H.J. Kers, vermeldt ook wat over een Velders. Op pagina 246 staat het volgende te lezen ten tijde van de Tweede Wereldoorlog:

*“In het oosten waren de geallieerden opgerukt tot de lijn Opheusden-Ochten. Tielse mannen werden verplicht tot het bouwen van stellingen bij de Liniedijk Kesteren-Ochten. Bij deze graafwerkzaamheden geraakten drie Tielenaars door beschietingen gewond. Zij werden opgehaald door de Tielse EHBO-colonne, die onder leiding stond van A.Th.M. Velders, alias dokter Nol. Deze eenheid, die gebruikt maakte*



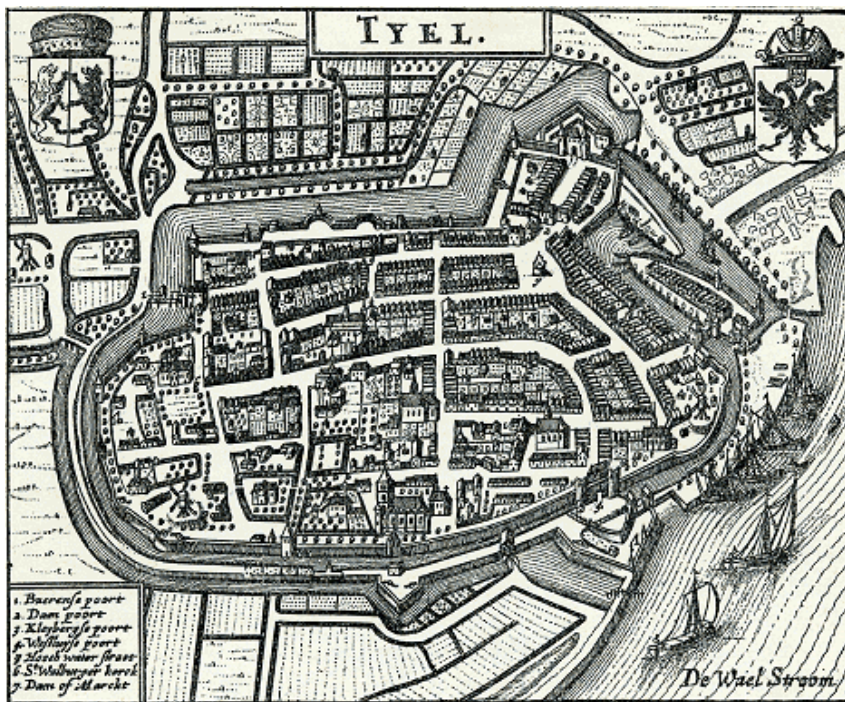
*van bakfietsen, verzetten onder zeer moeilijke omstandigheden bergen werk.*”  
Hebben we toch nog een held in onze familie.

Anno 2015 is googelen een alledaagse bezigheid. We komen hiermee menig Velders tegen. Toen ik in 2008 googelde met de zoekterm ‘Velders’ kreeg ik 122.000 hits. In 2014 zijn dit er inmiddels 224.000. Je komt consultants tegen, een homeopathisch arts, ene Freek Velders die onderscheiden is als Rotterdammer van het jaar 1982, Jeroen Velders, Aldrik Velders, autorijschool André Velders (mijn broertje) en veel stukken van mijn neef dr. ir. Guus Velders, over onderzoeken naar onder andere de ozonlaag. En uiteraard behoort mijn website over de familie Velders ook tot de zoekresultaten.

### Hoe de ‘eerste’ Velders binnenkwam

Om een idee te krijgen van de situatie, is het nodig dat ik hier even terug ga in de tijd. Tiel omstreeks 1680-1750: een stad die veel heeft geleden door de Franse bezetting in 1672-1674. In 1674 werden de Vrede met Engeland, Munster en Keulen getekend. Het ging vrij slecht met Nederland. Er was veel geld aan oorlogsvoering uitgegeven en aan de zogenaamde brandschatting: geld dat betaald moest worden om te voorkomen dat de stad in brand werd gestoken.

Stadhouder Willem III was aan



de macht en gaf deze macht daarna door aan een Friese stadhouder. Maar daar hadden verschillende gewesten geen boodschap aan. Utrecht, Gelderland en Overijssel vernietigden de regeringsreglementen. Dit ging niet zonder slag of stoot. In Nijmegen werd zelfs de oud burgemeester Roukes onthoofd. Langzaam kwamen de oud-feodale ideeën weer terug, met herstel van oude vrijheden. Men moest er wel toe overgaan om burgerijen, schut-terijen en gilden invloed

### Tiel rond 1650 (stadsarchief Tiel)

op de ambtenbedeling toe te staan. Hierdoor ontstond tussen 1702 en 1747, het tweede stadhouderloze tijdperk, een Vrede van vijfenveertig jaar. Een betrekkelijke vrede, want corruptie en omkoping tierden welig. Met Duitsland, en in het bijzonder met Kleef, werd vooral handel gedreven. Meestal noodzakelijk, want de stadstaat had honderdduizenden guldens aan de Nederlanden uitgeleend. Als gevolg ontstond er veel interactie tussen Nederland en Duitsland. En met name tussen Gelderland en het aangrenzende deel: Gelderland was de meest ‘Duitse’ provincie van Nederland.

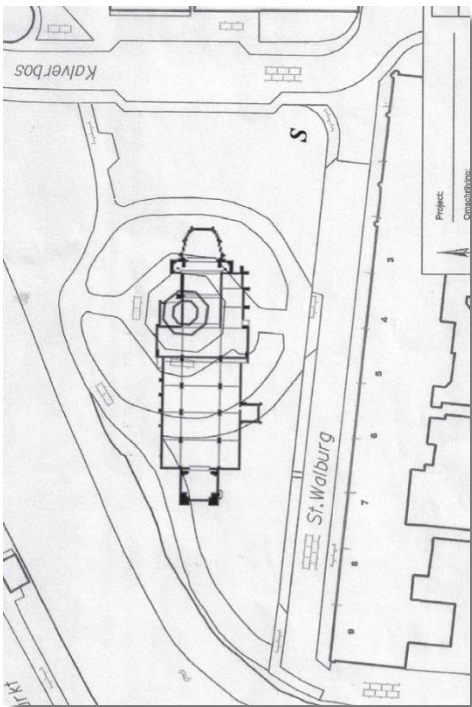
In het boek 'Versteend verleden' staat hierover:

*“Na het vertrek van de Zonnekoning was de stadskas van Tiel leeg en de burgers waren straatarm door de vele brandschattingen. Diverse huizen waren vernield en er was geen geld om stenen te kopen voor de herbouw. De Fransen verlieten Tiel nadat zij alle borstweringen, stenen wachterhuisjes en grote delen van de stadsmuur vernield hadden. Vele Tielenaars beschouwden (triest maar wel logisch) de zwaar ondermijnde en verwaarloosde stadsmuren als een welkome stenenleverancier om hun huizen weer een klein beetje bewoonbaar te maken.”*



**Stadsmuur Tiel 1650 (stadsarchief Tiel)**

Ook de Sint Walburgkerk was voor een deel ingestort en daarom besloot het stadsbestuur in 1679 met de Duitse Orde te onderhandelen over de afbraak van de kerk. Deze Duitse Orde kreeg in ruil hiervoor de vrije beschikking over diverse landerijen rondom de stad die vanouds tot het bezit van de Sint Walburg hadden behoord. Ook de oorlogsvrees was aan het wegebben. Daarom verhuurde men een deel van het contrescarp (deel van vestingwerk) bij de Burense Poort aan burgemeester van Teeffelen om zijn fruitbomen er op te kunnen zetten. Ook het rondeel bij de Collardswal werd hiervoor gebruikt. Dertig jaar eerder, in 1649, gebeurde er iets soortgelijks. Toen werden grote delen van de Konijnenwal en Collardswal al verpacht als tuin of bleekveld. In 1700 werden delen van de wal vanaf de buitenpoort van de Westluidensepoort verpacht aan burgemeester van Lith de Jeude en de stadssecretaris.



**Sint Walburgiskerk, de Nieuwe Kroniek sept 2011**

Bovendien kregen zij gebruik van de poortkamer, vermoedelijk om hun schoffels weg te zetten of om hun tuinklofje aan te doen. Een logisch gebruik van de omwalling, omdat er op deze manier tenminste nog wat geld overbleef van de wallen in plaats van de dure herstelwerkzaamheden.





*Plaatje van een Stadswacht te Tiel  
op het Sint Walburg en de  
Ambtmanstraat*

De stadswachters waren vaak soldaten gelegerd in Tiel, in een tijd dat er geen oorlogshandelingen waren. Maar soms maakten ook burgers deel uit van de stadswachten.

